

Tartu Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisuse väljaanne № 4.

Daanimaa
Ühispiimatalitused.

Kirjutanud

J. Koik.

Tartus.

E. Bergmanni kiwi- ja raamatu-trükikoda, Jaani uul. 15.
1908.

**Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis**

1938:1428

7422

Daanimaa ühispiimatalitused.

Kirjutanud **J. Koik.**

Läinud aastate kaasas käinud majanduslised raskused pole meie juures küll nii terawat ja tuntawat mõju awaldanud kui wast sisemistes kubermangudes, kuid siiski kuuldub ka siin õige sagedasti kaebtust raskete aegade üle põllumeeste, kui ka tööstuse ja äriettevõtjate ringkondadest. Pääliskaudse vaatlemise järel otsustades wõiks arwata, et see, mida meie praegust läbi elama peame, ainult teatawate tingimiste tagajärjel ilmunud kriisis on, millel wast suuremat üleüldistähtsusega mõju meie majanduslises elus ei saa olema. Põhjalikuma järelkaalumise juures peame aga tingimata tunnistama, et terve meie majanduslise olukorrale tõuge on antud, mis tema senist tasakaalu ähwardab häwitada. Wälised tingimised, millede tõttu meie põllupidamine, tööstus ja ärielu edeneda wõiswad, on teiseks muutunud, ning sunniwad ka meid omas tegewuses uut sihti wõtma.

Eestlase tagasihoidliku põhjamaa iseloomu pärast ei leia uuenduse mõtted meie juures iga kord mitte kõige sõbralikumat wastutulemist, olgu juba siis, kui asi ja

päasjalikult kasu mis tema saadab, otse käega kat-
sutawalt silma ees seisab, nii et igasugune kahtlus
ta kohta täitsa wõimata on. Muidugi on see iseenesest
hää, et asja nii ettewaatlikult ajada tahetakse, aga kui
asja hää edenemine kõige selle all kannatama peab,
siis on see juba liig.

Praegust, kus ühistegewusline liikumine meie juu-
res juba tähelepanemisewäärt wiisil maad on wõtnud,
kus meil igasuguste ühisuste asutamised põlewateks
päewaküsimusteks on saanud, mis rutulist äraotsus-
tamist nõuawad, — peaks meie põllupidajad tõesti
sojalt asjast osawõtma. Keegi ei hakka wist seda sal-
gama, et meie põllumajanduses tingimata korraldust
tarwis on. Sääl on terve rida mitmesuguseid ameti
ühisusi (näit. karjakaswatajate ühisused, rehepeksu
ühisused j. n. e.) kui ka ühistegewuslisel alusel seis-
waid asutusi, mis meil ju ligemal ajal elusse peaks
kutsutud saama. Ametiühisustest töötawad meil külj
juba põllumeeste seltsid, kuid need asutused ei ole
kahjuks kaugeltki nende pääle pandud lootusi suutnud
täita. Suurema osa põllumeeste seltside ainsaks elu-
märgiks on nende igaaastased näitused, siis weel paar
koosolekut oma kõnedega — ja see on kõik! Kas
tõesti niisuguse laialise eeskawaga ühisused, kui meie
põllumeeste seltsid on, midagi muud enam ei suuda
pakkuda? Ja siis edasi: karjakaswatajate ühisused.
Mäletan, kui Eesti Põllumeeste Seltsis ammu ju sellest
juttu tehti, kas ka meil wõimalik ei oleks karjakaswa-

tajate ühisust elule kutsuda, kuid asi ei taha kuidagi edasi nihkuda: küll on kõnesid peetud, mõtteid avaldatud, waieldud, aga suuremat tagajärge kõigel sellel pole olnud.

Kui meie waatame, kuidas wäljamaal ühistegevusline liikume põllupidajate keskel on kujunenud, siis näeme, et sääl ühispiimatalitused ning nendega lähedas ühenduses seiswad mitmesugused karjapidajate ühised kõigesuuremat tähtsust on omandanud.

Oma alguse on ühispiimatalitused Daanimaal saanud, kus neid praegust üle tuhanda hääde tagajärgedega töötamas on.

Wäike Daanimaa, kus elanikkude arw waewalt $2\frac{1}{2}$ millionini ulatab ja põllupidamiseks kõlbliku maa-pinna suurus umbes 3,8 miljoni hektari *) on (mitte palju suurem kui Liiwi kubermang), saatis 1900. aastal järgmisel arwul karjapidamise saadusi ilmaturule:

wõid . . .	120	millioni krooni eest **)
raswa . . .	59	” ” ”
mune . . .	18	” ” ”
hobuseid . . .	13,4	” ” ”
liha . . .	12,9	” ” ”
kariloomi . . .	8,4	” ” ”

kokku 231,7 miljoni krooni eest.

*) 1 hektar == umbes 1 desatin.

***) 1 kroon == 52 kop.

Wõi wäljawedu tõusis wiie aasta jooksul 1896. kuni 1900. a. 102 miljoni naela päält 123 miljoni naelani. Liha wäljawedu kaswis sellesama aja jooksul 15 millionist naelast 43 miljoni naelani. Raswa weeti 1900 aastal wälja 127 miljoni naela, kuna see arw 1890. a. ainult 55 miljoni oli.

Kõige selle juures ei wähenenud lõikuse suurus sugugi, waid otse selle wastu on terawilja, juurewilja ja heinte saak alatasa järgmiselt tõusnud:

	Terawili tonnides arwatud *).	Juurewili tonnides arwatud.	Heinad lessides arwatud **).
1875/78 a. . .	19.610.863	6.371.498	2.111.526
1891/93 „ . .	22.786.503	32.749.363	2.380.560
1894/96 „ . .	23.773.357	40.903.969	2.905.484

Daanimaa, kus kuni 80. aastateni wäljaweo aineks pääasjalikult terawili oli, suutis ime kiiresti muutunud ilmaturu tingimiste kohast korraldust oma majanduslikes olukorras luua.

Kui pääle 1880. a. Amerikast suurel mõõdul Daanimaaile wilja sisse wedama hakkati, ei tulnud kellegile mõttesse seda kõrgete wiljatollide läbi takistada püüda, ehk küll see wäljamaa wili kodumaa wiljakauplusele kardetawaks wõistlejaks ähwardas saada. Mis tegiwad

*) 1 tonn = 1000 kilo = umbes 2438 naela.

***) 1 less. = 1000 naela.

aga daanlased? Suure agarusega hakati nüüd igalpool karjakasvatamise pääle iseäralist rõhku panema ja loomatoidu ainete odawate hindade tõttu edenes asi sedawõrd, et Daanimaa pea Londoni ilmaturul omale karjapidamise saadustega esimese koha wõitis. Et sellest Daanimaale sisseweetawa wilja määratust hulgast wähegi pilti anda, nimetame ainult seda, et 1900 a. ainu üksi maisi üle 8 miljoni centneri *) sisse toodi, mille wäärtus umbes 32,7 miljoni krooni oli.

Ilma selle suure hulga toore toiduainete sisseweota ei oleks tõesti Daanimaa karjapidamine kuidagi nii kõrgele astmele suutnud tõuseda, kui ta praegust on.

Kõike neid määratuid arwusid lugedes, tuleb tahes ehk tahtmata küsimus keele pääle: kuidas ja missugustel tingimistel on daani põllumehed niikaugele jõudnud?

„Sada aastat tagasi“, räägib Pemke Kedr, „seisis Daanimaa oma waranduslise seisukorra poolest kõigemadalamal waeste Europa rahwaste seas. Kliima on säääl ju kare ja muutlik, suwi lühike. Maapind oli ja on weel paiguti praegugi wäga lahja ning tema rammutamine tarwitas suurt tööjõudu ja kulu. Kõige selle juures kannatas daani talupoeg kuni minewa aastasaja alguseni mõnesuguste politiliste korratuste all, mis mitu põlwe keetsiwad. Ja kui meie nüüd tüsedat daani talumeest näeme, kelle pilgust julgus

---

*) 1 centner = 100 naela.

ja kindel oma seltskondlise seisukoha ja tööjõu tähtsuse äratundmine sulle vastu waatawad, siis näib, nagu oleks terve rahwa keskel põhjalik uuendus sündinud.“

Waatame Daanimaa ühispiimatalituste ajalugu ligemalt, ehk selgub meile säält selle muudatuse mõistatuslik põhjus.

Huwitawat materjali Daanimaa ühistegewuslise liikumise üle pakub meile Heinrich Pudor omas kirjatöös „Ühistegewus põlutöös“. Säält ütleb tema järgmist: Stilling Anderson — nii on selle mehe nimi, kes esimese piimatalituse ühisuse 1882. a. õhtupoolses Jüütimaal asutas. 1886.—1897. a. kaswis uute ühisuste arw imekiiresti, nii et 1897. a. see juba 986 oli, 1898. a. aga juba 1013 ja 1906. a. — 1076 oli. Nende ühisuste liikmete arw oli 1898. a. — 125.000; 1906. a. — 157.000.

Keskelt läbi wõttes tuleb iga ühisuse pääle umbes 120 liiget, kuna ühe ühisuse liikmete lehmade arw õhtupoolses Jüütimaal 200—400 ja hommiku poolses ning saarte pääl 1000—1400 wahel kõigub.

Ühest lehmast saadakse aastas kõige vähem 2500 kilo *) piima, kuna keskmine piimaand 3500 kuni 4000 kilo on ja hää lehm ka kuni 5000 kilo piima annab. Kõik ühisuse liikmed saawad kooritud piimast

---

*) 1 kil● — 1 nael 42 solotniku.

seda wõrd tagasi, kui palju keegi koorimata piima oli toonud.

Isesuguste aparatidega mõõdetakse piimas olevate rasva olluste hulk ära, ning maksetakse siis sellejärel ka piimast hinda. Ainult üksikutes kõrwalistes kohtades leidub veel ühisusi kus, piima eest lihtsalt niisama kaalu järel hinda maksetakse.

Arweid õiendatakse ükskord kuus. Ühisuse juhatuse kulud on wõrdlemisi wäiksed, sest et iga liige, kes juhatusesse on walitud, ilma tasuta oma kohusid täitma peab. Niisama on lugu ka walitud rewidentidega.

Piima talituse esialgseks sisseseadmiseks, nagu masinate ja teiste tarbeasjade muretsemiseks, laenatakse laenuasutusest tarwilik summa, kus juures selle summa tagasimaksmise eest kõik liikmed wastutawad, igaüks sellejärel wõrreldes, kui palju temal piimalehmi on. Kümne aasta jooksul tasutakse harilikult laen ära nii et praegust suurem osa Daanimaa ühispiimatalitusi wõlgadest juba wabad on.

Aastal 1895 asutasiwad Jüüti ühispiimatalitused suure ühisuse „De samvirkende jydske Meiereiforening“ kus üksikul ühisusel iga 100 naela wõi päält, mis ta walmistas, $\frac{1}{2}$ ööri *) liikmemaksu maksta oli. Selle ühisuse ülesandeks oli ühispiimatalitustele iga-suguseid masinaid ja tarbeasju muretseda, ühisuste

---

*) 1 kroon = 100 ööri.

raamatupidamist korraldada ja statistika ning väljanäituste abil hindasid wõi hädusega tasakaalus hoida. Käsikäes selle ühisusega töötab daani piimatalituste tööliste ameti ühisus („Dansk Meieristferening“). See ühisus on 1887. aastal asutatud ja tema eesmärgiks on kõiki daani piimatalitustes töötajaid üksteisega wõimalikult ligidases ühenduses hoida. Ühisusel on ka oma häälekandja „Mölkeritidende“. Ühisuse liikmed, millede arw 1897. aastal 1003 oli, jagunewad 21 jaoskonda, kellel igal ühel oma walitsus on.

Üheks tähtsamaks küsimuseks wõikauplemise son muidugi hindade määramine ning seda toimetab Kopenhageni „Grosserer Societät“. Wiimasel ajal on aga enam kui paarkümmend nõnda nimetatud „Exportforeninger'i“; asutatud, mis wõi wäljawedu otseteel Ingliismaale toimetawad. Nende ühisuste iseäraliseks eesmärgiks on wõi häduse tõstmine. Selleks jaotawad nad wõi hinna järele nelja järku, milledest esimese järgu wõi hind terwelt 10 ööri neljanda järgu wõi hinnast kallim on. Sellekujulisi ühisusi leiame rohkesti Jüüti maalt, kuna hommiku pool, Sjallandi, Jolandi, Falsteri ja Bornholmi saarte pääl sarnaste ühisuste aset daani talurahwa hoiukassa abiga asutatud üleüldine ühine wõi wäljaweoühisus täidab. See ühisus toimetab wõi wäljawedu oma kulul, ilma wahelkauplejate abita, kus juures üksikud ühispiimatalitused solidariliselt nende kohuste täitmise eest wastutawad, mis ühisus oma pääle wõtab. Ühtlasi on ük-

sikud ühispiimatalitused kohustatud, kõike wõid, mis nemad mitte ise ära ei tarwita, wõi mis jälle ühe penikoorma kaugusel piimatalituse ümbruskonnas ära ei tarwitada, tingimata sinna tooma, kus selle wäljawe ühisuse walitsuse asukoht on. Wõi tuuakse sinna harilikult kokku üks ehk kaks korda nädalas. Hääduse ja hinna määrab selletarwis asutatud iseäraline komite. Raha maksetakse kohe wälja, ehk jälle antakse tschek, mille järel ligemast rahaasutusest raha saada wõib. Küll on sellel ühisusel waheltkauplejate alaliste päalekippumiste all nii mõndagi kannatada olnud, kuid ometi on ta suutnud wõi hindade tõstmiseks palju kaasa aidata.

Tähelepanemist nõuab ka Daanimaa wõipakkimise ühisus („Dansk Andelssmörpakkeri“, „Danish Cooperative Butter-Factory“) Jüütimaa õhtupoosel kaldal, Espjerg'is. Selle ühisuse liikmeteks oliwad 1897. a. 20 ühispiimatalitust. Pääle wäljaweo Inglisemaale korraldas seè ühisus ka wõi wäljawedu Pariisi, kus, nagu teada, nõuudmine ilma soolata wõi järel iseäranis suur on. Kuna prantsuse wõi ilma soolata oma wärskest ainult 2—3 päewa jooksul alal hoida suudab, ei kaota aga daani wõi terve nädala jooksul midagi oma häädusest ja wärskusest.

Igaüks nendest 20-nest piimatalitusest toowad sinna nädalas umbes 3000 naela wõid, kus see siis weel tarwiliselt ümber töötatakse ja siis müügile saadetakse. Niisuguse wõi hind on umbes 10 ööri 1 kilo

päält kallim kui seda hariliku soolatud wõi eest maksetakse. Esialgseks sisseseadeks tarwilised kulud kaeti laenust, mille eest kõik liikmeksolijad ühisused solidariselt wastutasiwad.

Kõige nende asutustega lähidas ühenduses seisawad nõnda nimetatud kontrollühisused. Need karjakaswatajate kontrollühisused püüawad loomade söötmist, lüpsmist j. n. e. sellekohaselt korraldada, et loomade piimaand ja sellega ühes ka üleüldine sissetulek karjapidamisest kaswaks. Selleks määratud isik, nõnda nimetatud kontrollametnik, on kohustatud vähemalt üks kord kuus iga liikme majapidamist waatamas käima, kuhu ta harilikult terweks päewaks jääb. Sääb juhatab ta lüpsmist, katsub piima läbi, kus juures ta ülesse tähendab, kui palju igaühe lehma piim raswa olluseid sisaldab. Ühtlasi annab ta ka loomade söötmisses juhatus, ning teeb tähelepanekuid, missugust mõju see ehk teise söötmisses wiis piima ja wõi häduse pääle awaldab. Niisugustel kontrollametnikkudel on õige mitmekülgne põllutööline haridus, nii et neil wõimalik on kõige küsimiste kohta talupidajatele praktilisi nõuandeid teha. Harilikult on ühe kontrollametniku tegewuse piirkondas 13—14 talu, mis temale wõimalust annab, lahedasti 2 päewa kuus igas majapidamises wiibida.

Ka riigiwalitsus on Daanimaal püüdnud põllutöö kui ka karjakaswatuse edenemise eest suurt hoolt kanda. Aastal 1888 asutadi Kopenhageni põllutöö instituti juure iseäraline jaoskond, millel ülesandeks oli, seda

ära määrata, missugust mõju see ehk teine karjatoit-
mise viis piima häduse kohta avaldab. Selle, juures
tuli ilmsiks et võimalik on ajajooksul karielajate tõugu
selle läbi parandada, et meie suguloomadeks ainult
kõige parema piimaanniga lehmasid tarvitame. Aastate
jooksul sündis siis uus tõug karielajaid, kellede piim
wõrdlemisi palju rohkem rasva olluseid sisaldas, kui
seda endistel loomadel oli. Oli aeg, kus daani talupoeg
ühe kilo wõi walmistamiseks 30—40 liitrit piima ära
tarvitama pidi, nüüd aga on 27—28 liitrist piimast
küllalt, et 1 kilo kõige paremat wõid saada.

Kindla kontrolli abil on Kopenhageni institut ka
wõi häduse tõstmiseks palju kaasa aidanud. Selleks
asutas ta alalise wõi wäljanäituse. 800 piimatalisus-
test, kes sellest osa wõtawad, on kohustatud igaüks
institutidi laboratoriumi selle kohase nõudmise pääle
50 kilo wõid wiibimata näitusele saatma. Selle läbi
on siis institudil võimalus, kaunis kindlat kontrolli
wõiwalmistamise üle pidada. Kommisjon, kes wõi
hädust äramäärama peab, seisab 40-st suuremate
Daanimaa wõikaupluste asemikkudest ja riigi fermade
ametnikkudest koos. Igale piimatalitusele antakse kom-
misjoni otsus teada, milles ka äramääratakse missu-
gune koht sellel piimatalitusel terve maa piimatalituste
reas on. Muidugi mõista kihutab see üksikuid piima-
talitusi iseäranis agarusega wõi häduse tõstmise eest
hoolitsema ja selle tagajärg on, et terve maa wõi oma
häduses palju wõdab.

Aasta lõpul antakse sellele piimatalitusele auuhind, kes viimase kolme aasta jooksul kõigeparemat wõid näitusele on saatnud. Niisuguseid auuhindasid jagatakse iga aasta 20—30 wälja.

Esimene wõi wäljanäitus oli 1889 a.; iga aastal peetakse 20 näitust ära. 1900. a. saatsiwad 787 ühispiimatalitust 2153 numbrit wõid näitusele, milledest 2110 numbrit wõi sees 10—16⁰/₀ wett oli (see on harilik⁰/₀ wett, mida daani wõi sisaldab), 43 numbril oli pisut rohkem ja ainult 2 numbrit sisaldasiwad eneses 20⁰/₀ wett.

Kopenhageni labororiumile oleme ka selle kasuliku uuenduse eest tänu wõlgu, mida meile piima pasteriserimine on toonud. Iseseiswate uurimiste tagajärjel leidis labororium, et ühest piimatalitusest sinna toodud wõi halw maitse iseäralistest pisielukatest tuli, mis piima sees oliwad, millest wõi walmistadi. Nüüd katsuti kuumuse läbi neid pisielukaid ära häwitada ja leiti, et siis, kui piima kuni 160—190⁰ F. kuumaks ajada, ning jälle kiireste ära jahtuda lasta, alati hääd wõid wõis saada.

1892. a. pasteriserisiwad 11⁰/₀ kõigist piima talitustest oma piima enne wõi walmistamist ära; 1897. a. aga oli nende arw juba 97,5⁰/₀ pääle tõusnud. Seltsamal ajal astus ka riigiwalitsus tuberkulose wastu wõitlemiseks wälja ja keelas piimatalitustele ära kooritud piima ilma pasteriserimata wälja anda. Kõigi nende ettewaastuste abinõude tarwitamisele wõtmise tagajärjeks oli see, et tuberkuloses olewate wasikate ⁰/₀

märksa alanes (16,6 0/0-st 1893.—94. aa. kuni 9—7 0/0 0/0. 1898.—99. a.).

Kõike seda silmas pidades, missuguse hoolega on karjakasvatust edendada püütud, pole sugugi imeks panna, et Daanimaal wõi walmistamine nii suureks on kaswanud. 1875. a. walmistadi 74,97 miljoni naela wõid, 1898. a. aga juba 154,79 miljoni naela, s. o. enam kui pool rohkem. Suurem osa sellest wõist läks muidugi väljamaale; kõige päält Inglismaale, siis Saksamaale, Prantsusemaale ja ka — kaugesse Ida - Aiasiasse. Et Daanimaa wõi järel nõudmine igal pool nii suur on, see annab wist küllalt selget tunnistust, et see wõi oma hädusega kaugelt teistest ees on. Seda tõendawad ka niisama siin allpool toodud arwud. Detsembri-kuul 1900. a. oliwad keskmised wõi hinnad Londonis järgmised:

Wene wõi . . .	96	schillingit*)	5	pensi	1	centneri**)	eest
Am.-Ühisriik ja							
Kanada . . .	96	”	10	”	1	”	”
Australia . . .	113	”	7	”	1	”	”
Prants. turu wõi	113	”	7	”	1	”	”
Hollandi . . .	116	”	6	”	1	”	”
Soome . . .	119	”	11	”	1	”	”
liri fermade wõi	120	”	4	”	1	”	”
Prantsuse ” ”	122	”	10	”	1	”	”
Skandinawia ”	126	”	7	”	1	”	”

*) 1 schilling = 12 pensi = 47¹/₅ kop.

***) 1 centner = 100 naela.

Weel peame tähelepanemist selle nähtuse pääle juhtima, et wäikepõllumeeste ühispiimatalitustes walmistatud wõi oma häduse poolest palju kõrgemal seisab, kui sääsete suurpõllupidajate wõi.

Nii kaugele on nüüd talupidajad jõudnud, kes omal ajal ainult wäheste wäärtusega wõid müügile wõisiwad saata, mille eest neile waewalt pool sellest hinnast makseti, mis suurpõllupidajad sel ajal saiwad.

1898. a. oli Daanimaal üleüldse 179,740 karjapidajat; nendest oliwad 7544 s. o. umbes 4% 30-ne ja enam loomade omanikud, 49,371 s. o. 27,82% — 10—29 looma omanikud. Neid, kes wähem kui 10 looma omaks wõisiwad nimetada, oli 122,589 s. o. 68,97%. Kaugelt suurem osa nendest wiimastest karjapidajatest, nimelt 70,218 oliwad igaüks ainult 1—3 looma omanikud, see tähendab, oliwad wäikepõllupidajad, selle sõna kõige õigemal mõttes.

Et suurem osa daani wäikepõllumehi ühispiimatalituste liikmed on, näitab juba see, et 1900. a. kõigest daanimaa piimalehmadest, kellede arw umbes 1.110.000 ulatas, enam kui 900.000 lehma piim ühispiimatalitustesse toodi. Ühispiimatalituste arw oli sel aastal 1.025, umbes 162.000 osawõtjaga. Kui meie weel seda silmas peame, et wäga paljude lehmade piim kodus ära tarwitatakse, siis wõime kaunis julgesti ütelda, et terve Daanimaa talupoegade wõiwalmistus pääasjalikult ühispiimatalituste käes on, kuna kodust wõiwalmistust pea kusagil enam leida pole.

Daanimaa ühispiimatalituste hääde tagajärgedega töötamine sundis ka teistes maades nende asutamisega katset tegema. Nii hakati hoolega ühispiimatalitusi Norra-, Rootsi- ja weel enam Soomemaal asutama, kus uus asi igal pool lahkett wastutulemist leidis.

Ja meie? Kas tõesti ka meie juures ei oleks juba aeg ühispiimatalituse asutamise pääle tõsiselt mõtelda? Ma arwan, et asjal nii wäga suuri takistusi ees ei olekski, kui meie käed korraks kindlasti külge paneme. Tarwis on ju ükskord ometi ka tegelikus elus kõiki neid teoretilisi õpetusi, töökawasid tarwitusele wõtta, mida meie siin ja säääl ajalehe weergudelt oleme lugenud ja üksikute kõnepidajate suust kuulnnd. Ilusate sõnadega üksi ei suuda meie oma põllumajanduslises olukorras mingit parandust korda saata. Mis Daani põllupidajad on suutnud, seda suudame meie ka, kui me aga ainult tahame. Ka meie wõime esialgseks sisseseadeks tarwis minewa kapitali oma laenuasutuste käest laenata, kuhu meie ta ajajooksul jälle ära tasume, nii kui daani põllumehed tegiwad; on ju meil rohkearwuline laenu- ja hoiu-ühisuste hulk üle maa töötamas, kes wististe mitte meie soowidele külmalt wastu tulema ei saa. Tarwis on ainult asjaga algust teha, ja ma ei eksi, kui ma ütlen, et siis õige pea meil ühispiimatalitused igasse kodumaa nurka teed leiawad.

